

ROMAN DAROWSKI SJ

Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna
Ignatianum w Krakowie

WINCENTY BUCZYŃSKI SJ (1789-1853) I JEGO ROLA W ODNOWIE TOMIZMU

Wincenty Buczyński należy, obok Mariana Morawskiego i Józefa Alojzego Dmowskiego, do najwybitniejszych filozofów jezuickich XIX wieku z terenów dawnej Polski. Na polu filozofii i teologii pracował w kilku krajach. Oto etapy jego działalności: Połock, Tarnopol, Nowy Sącz, Graz, Linz, Namur i Lowanium. Wydał trzytomowe dzieło: *Institutiones philosophicae* (I-III, Wiedeń 1843-1844) oraz książkę: *Institutiones doctrinae religionis, in quibus principia philosophica ad veritates religionis applicantur* (Wiedeń 1842).

O Buczyńskim istnieją jedynie krótkie opracowania biograficzne, natomiast nie doczekał się on dotychczas żadnego opracowania swych poglądów filozoficznych - jeżeli nie liczyć mego wcześniejszego, krótkiego opracowania wydanego jedynie w języku angielskim. Niniejszy artykuł chce temu w jakiej mierze zaradzić.

Biografia. Wincenty Buczyński urodził się dnia 17 III 1789 r. w Hirowce w diecezji mohylewskiej (obecnie na Białorusi). Uważał się za Polaka i piśmiennie pisał po polsku, także na tematy literackie. Do zakonu jezuitów wstąpił dnia 20 I 1805 r. i w Dyneburgu (obecnie: Daugavpils na Łotwie) odbył nowicjat (1805-1806). Filozofię studiował w Kolegium Jezuitów w Połocku (1806-1809), gdzie wśród jego profesorów był m.in. Michał Leńiewski SJ, późniejszy kanclerz Akademii Połockiej (1817-1820). W okresie między studiami filozofii i teologii był najpierw przez rok regensem konwiktów w Mscisławiu, a następnie przez dwa lata uczył poetyki w Połocku (1810-1812) i retoryki w Witebsku (1813/14) i Połocku (1814/15). Gdy w 1812 r. wojsko Napoleona usunęło jezuitów z Kolegium Połockiego i zajęło je, Buczyński niezwykle ofiarnie opiekował się rozproszonymi współbraćmi. Wycenia kapła-

skie Buczyński przyjął w 1814 r. w Witebsku z ręk bpa Ignacego Bykowskiego. Teologię jako księdz studiował w Akademii Potockiej (1815-1818), gdzie uzyskał także stopień magistra filozofii i doktora teologii. Następnie był współzałożycielem i jednym z redaktorów czasopisma naukowego pt. „Miesięcznik Potocki” (1818-1820). Opublikował w nim kilka artykułów, w których m.in. polemizował z „Tygodnikiem Wileńskim”.

W 1819 r. Buczyński rozpoczął w Akademii Potockiej na „Oddziale [Wydziale, Fakultecie] Nauk Wyzwolonych i Filozoficznych” wykłady z prawa naturalnego i prawa narodów, ekonomii, historii politycznej, a także statystyki. Po wypędzeniu jezuitów z Rosji w 1820 r. był profesorem filozofii w Tarnopolu (1821-1834), gdzie władze austriackie powierzyły jezuitom prowadzenie gimnazjum i konwiktów oraz studium filozoficznego, które uroczysto otwarto 31 VIII 1823 r. Podczas uroczystości otwarcia Buczyński przemawiał po łacinie. Buczyński również wygłosił łacińskie mowy, gdy w dniach od 1 do 3 X tego samego roku zatrzymał się w Tarnopolu cesarz Austrii Franciszek I i odwiedził prowadzone przez jezuitów gimnazjum i studium filozoficzne¹.

W Tarnopolu ten Buczyński złożył dnia 15 VIII 1822 r. uroczystą profesję zakonną 4. lubów. W 1834 r. wskutek szykan władz austriackich był zmuszony opuścić Tarnopol. Wysłany do Nowego Sącza, przez rok uczył teologii moralnej i pastoralnej w tamtejszym kolegium jezuitów. Potem skierowano go do Austrii na profesora filozofii, najpierw w Grazu (1835-1837), a potem w Linzu (1837-1848).

Wskutek skasowania austriackiej prowincji jezuitów przez rząd austriacki, Buczyński udał się w 1848 r. do Belgii i był najpierw profesorem filozofii w Namur, a od 1850 r. był profesorem teologii w Lowanium.

Jako wizytator Galicyjskiej Prowincji Towarzystwa Jezusowego, mianowany w 1843 r. przez generała zakonu Jana Roothaana, z którym kiedyś był w nowicjacie w Dyneburgu, Buczyński położył duże zasługi w przezwyciężeniu konfliktu między jezuitami a józefińskim systemem

¹ M. Puchowska: *Uroczystości szkolne i teatr jezuicki w Tarnopolu (1820-1886)*, w: *Wkład jezuitów do nauki i kultury* s. 565, 567.

studiów, obowi zuj cym na terenie monarchii austriackiej. Dbał te o podniesienie poziomu szkolnictwa jezuickiego; w Kolegium Tarnopolskim poczynił du e, korzystne zmiany personalne i przygotował wiał instrukcj dotycz c szkolnictwa.

Buczy ski zmarł dnia 29 III 1853 r. w Lowanium.

Spu cizna pisarska. ci le z zakresu filozofii Buczy ski opublikował trzycz ciowy podr cznik filozofii: *Institution.es philosophicae conscriptae a Vincentio Buczy ski Societatis Jesu sacerdote. Pars prima continens logicam cum praevia in universam philosophiam introductione*, Viennae [Wiede] 1843. Typis Congregationis Mechitaristicae, format: 21 x 13 cm, s. VIII + 159; *Pars secunda continens metaphysicam*, Viennae 1644, s. 302; *Pars tertia continens ethicam*, Viennae 1844, s. 206. W Archiwum Jezuitów w Krakowie (Mały Rynek 8; sygn. 636) znajduje si r kopis: *Institutiones philosophicae*.

Charakter filozoficzno-teologiczny posiada ksi ka *Institutiones doctrinae religionis, in quibus principia philosophica ad veritates religionis applicantur*, Viennae 1842, Typis Congregationis Mechitaristicae, 8°, s. 6 + 294 + 5.

Na podstawie zasad poznawalnych rozumem i powszechnie przyj - tych, Autor udowadnia istnienie Boga oraz relacje ludzi do niego, w tym m.in. obowi zek kultu. Nast pnie wykazuje, e naturalny rozum ludzki nie wystarcza do nale ytego poznania Boga i zaj cia wła ciwej postawy wobec niego, z czego wynika, e konieczne było Bo e objawienie, które rzeczywi cie nast piło. Dalsze zagadnienia nale do teologii, któr si tutaj nie zajmujemy.

W r kopisie zachowały si wykłady Buczy skiego pt.: *Doctrina religionis theologico-philosophica conscripta per Fratrem Josephum a Cupertino Tarnopoli anno 1828*, prowadzone przez niego w Tarnopolu w 1828 r., a spisane przez studenta franciszkanina, br. Józefa z Kupertynu (Kraków, Biblioteka Kapucynów, R kopis 41, kart 173). Oprócz tego Buczy ski opracował dziełko ascetyczne pt.: *wiczenie si w nabo e stwie do N j w. Jezusowego Serca* (Lwów 1838, ss. 71; wyd. 2: Pozna 1854). Nadto przeło ył na j zyk polski i opracował: *P. Beckx, Miesi c maj po wi cony czci Naj wi tszej Panny Marii* (Lwów 1839,

s. 180; 5 wyda ; wyd. 5: Kraków 1889, s. 174); Biskup [Claude] de Toul, *Nauki tycz ce si prawd wiary i powinno ci chrze cija skich* (Lwów 1842, s. 332). - Oryginał francuski ukazał si pt.: *Instructions sur les principales verites de la religion et sur les principaux devoirs du christianisme*, Rouen 1794 (egz. w Bibi. Naukowej SJ, Kraków, sygn. 204067).

W „Dzienniku Wile skim” i w „Miesi czniku Potockim” Buczy ski zamie cił kilka artykułów, przewa nie literackich, m.in. o poemacie *Pultawa* wydanym w 1803 r. w Płocku, pióra Nikodema Mu nickiego SJ (1765-1805).

Koncepcja filozofii, jej podział i tematyka. Zdaniem Buczy - skiego, filozofia to „nauka rozumowa, która przedstawia zwi zek skutków z ich przyczynami i wniosków z zasadami”². Przedmiotem filozofii jest cała istniej ca rzeczywisto (*Universa natura*), w tej mierze, w jakiej rozum mo e j pozna , celem za filozofii jest poznanie prawdy i odpowiedni do tego poznania sposób ycia.

Filozofia dzieli si na teoretyczn (poznanie prawdy) i praktyczn (dziedzina woli i działania). Filozofia teoretyczna obejmuje: 1) filozofi formaln , która zajmuje si działaniami umysłu, prawami i sposobami rozumowania, i nazywa si zwykle logik ; 2) filozofi materialn , która zajmuje si „materi ” czynno ci umysłowych, czyli ich przedmiotami, a rozwa ana z tego punktu widzenia, dzieli si dalej na [szeroko rozu mian] fizyk , czyli wła ciwie filozofi przyrody (*physica*), a w szczegó lno ci kosmologi , której przedmiotem s zjawiska wiata widzialnego (tak we *Wst pie*, s. 3), oraz na metafizyk , zajmuj c si przedmiotami przekraczaj cymi zmysły. Filozofia praktyczna obejmuje etyk , w której wyró nia si etyk podstawow (*ethica elementaris*) i etyk stosowan (*ethica applicata*). Pierwsza podaje zasady i podstawy cnoty i powinno ci (*virtus, obligationes*), druga zajmuje si szczegółowymi powinno ciami człowieka, wyptywaj cymi ze wspomnianych zasad (tam e, s. 3-4).

² „Scientia rationalis exhibens nexum effectuum cum suis causis, conclusionum cum principiis”, *Institutiones philosophicae*, pars I, s. 2.

Metafizyka dzieli się na ogólną i szczegółową, czyli na czystą i stosowaną (*pura et applicata*), ogólna bywa również nazywana ontologią (nauka o byciu w ogóle). Metafizyka szczegółowa zależe nie od przedmiotu, jakim się zajmuje, dzieli się na: kosmologię, psychologię i teologię naturalną (tam e, II, s. 18-19).

Co do *fizyki*, Buczyński podkreśla, że w ciągu wieków niezmiernie się ona rozrosła i dalej się rozrasta przez coraz to nowe odkrycia, tak e współcześnie nie bywa traktowana jako osobna dziedzina, różna od filozofii.

Po kilkunastu stronach, ogólnym *Wprowadzeniu do filozofii* (s. 1-4), ale przed logiką, Buczyński zamieszcza rozdział pt. *Pojęcia wstępne* (*Notiones praeviae*, s. 4-24), gdzie omawia naturę duszy ludzkiej i proces poznawczy człowieka oraz daje zarys dziejów filozofii.

Pojęcia filozoficzne. Logikę pojmuję Buczyński jako naukę formalną, badającą prawa myślenia, jako sztukę wnioskowania z przesłanek oraz jako naukę o rzeczywistości zewnętrznej w stosunku do podmiotu poznającego, jako naukę o poznaniu tej rzeczywistości, o prawdach jej dotyczących, które logika porządkuje i przekazuje³. Przedmiotem logiki są więc działania władzy poznawczej, jej wytwory (skutki) i prawa rządzące poznaniem. Celem logiki jest osiągnięcie prawdy.

Zdaniem Buczyńskiego, istnieją 4 powszechne zasady myślenia: zasada tożsamości, zasada [nie]sprzeczności (*principium contradictionis*), zasada wyłączonego środka (*principium exclusi medii*) i zasada racji dostatecznej (s. 25-26).

Logika dzieli się na czystą i stosowaną. Logika czysta zajmuje się różnymi formami poznawczymi i ułożeniem między nimi właściwych relacji. Dzieli się dalej na logikę elementarną (pojęcie, zdanie, rozumowanie) i metodologię (definicja, podział, dowodzenie). Natomiast logika stosowana bada przyczyny błędów zachodzących w dziedzinie poznania, podsuwa środki zaradcze przeciw nim, przedkłada różnorodne pomoce służące poznawaniu prawdy, wskazuje na jej źródła

„Logica definitur scientia legum cogitandi. Dicitur etiam ars ex datis principiis recte concludendi, vel ars dirigens mentem ad verum cognoscendum, cognitionesque recte ordinandas et communicandas”. *Ibidem*, pars I, s. 24.

oraz ustala szczegółowe kryteria dla różnych rodzajów poznania (do wiadzenia, rozum, autorytet).

Przez byt rozumie Buczyński wszystko to, co można pomyśleć, co można ująć umysłem⁴. A zatem bytem jest nie tylko to, co istnieje, ale także to, co może istnieć. Istota bytu polega więc na jego zdolności do istnienia (*aptitudo ad existendum*).

Obok substancji jako trwałego i niezmiennego elementu rzeczywistości, jakim szczególnie jest *nasze ja*, Buczyński przyjmuje nietrwałe i zmienne sposoby bytowania, a więc jako ci, cechy, przymioty (*affectiones*), a zwłaszcza - w duchu filozofii Suáreza - tzw. „modusy”. „Nie ma substancji bez modusów. Cokolwiek istnieje lub może istnieć, jest albo substancją, albo modusem”⁵ - twierdzi. Zaskakuje u niego jednak brak przedstawienia poglądów na temat różnicy zachodzącej między istotą a istnieniem (rzeczowa czy myślna - *realis vel rations'*), do czego dawniej z reguły się odnosiło.

Wypowiadając się na temat osoby, Buczyński przyjmuje Boecjańską jej definicję jako „Jednostkowa substancja o naturze rozumnej”, przy czym jednostkowa [substancja], „w jego rozumieniu oznacza to, cech człowieka, której zaden sposób nie można przekazać (udzielić) innemu bytowi⁶. Omawiając stosunek ciała do duszy, najpierw odrzuca różne poglądy na ten temat, a w końcu opowiada się za ich „wzajemną zależnością przyczynową”, którą opisuje następująco: „Przedmioty działające na zmysły, poruszają organy zewnętrzne, a wywołany w nich ruch nerwów przechodzi do mózgu, gdzie zbiegają się nerwy wszystkich zmysłów. Stąd na podstawie prawa ustanowionego przez twórcę natury dokonuje się w duszy poznanie zmysłowe. Dusza pod jego wpływem two-

⁴ „Supremae universalitatis conceptum vocabulo entis denotamus, cujus generalis character in eo consistit, ut cogitari, seu mente percipi possit”. *Ibidem*, pars H, s. 21 § 23.

⁵ „Non datur substantia sine modis. [...] Quidquid existit vel potest existere, aut substantia aut modus est”. *Institutiones philosophicae*, pars secunda: *Metaphysica, De substantia et modis*, s. 29-31, w szczególności § 32.

⁶ „Persona vero definitur naturae rationalis individua substantia: ubi vocabulum individua significat, personalitatem esse absolute cum altero incommunicabilem”. *Ibidem*, s. 30.

rzy odpowiednie pojęcia⁷. A wpływ duszy na ciało tak dalej próbuje wyjaśnić: „Dusza dzięki własnej sobie sile oddziałuje na nerwy zbiegające się w mózgu i skłania je do ruchu. Ruch ten jest przekazywany zewnętrznym częściom ciała, co z kolei powoduje wytworzenie w nich odpowiedniego ruchu”⁸. Nie jest to wprowadzenie wyjaśnienie, które zadowoliliby dzisiejszego czytelnika czy studenta filozofii, stanowi jednak jak próbę przybliżenia tego złożonego problemu.

W teologii naturalnej wśród dowodów na istnienie Boga omawia dowody: z pojęcia bytu realnego (argument zwany ontologicznym), z przynależności bytów (argument kosmologiczny), z ładu w świecie (dowód fizyczno-teleologiczny), dowody moralne (z moralnej natury człowieka i dowód historyczny).

Nieco bliższego wyjaśnienia wymaga dowód ontologiczny. Autor zna oczywiście i twórcę tego argumentu, w. Anzelm, i zastrzeżenia wysuwane pod jego adresem. Uważa jednak, że chociaż nie był on prawidłowo sformułowany i proponuje sformułowanie jego zdaniem prawidłowe, które wychodzi od twierdzenia, że coś jest byt najbardziej realny. Prawdą tego twierdzenia Buczyński wykazywał w swej *Ontologii* (§ 35). Uważa on, że nie przeczy jej nawet ateizm i przyjmuje ją te same Kant. Z przyjęcia stwierdzenia w sposób oczywisty jego zdaniem wypływa wniosek: Coś jest byt najbardziej realny, a więc nie może być równocześnie niemożliwy. Gdyby zaś aktualnie nie istniał, byłby całkowicie niemożliwy; a więc aktualnie istnieje⁹. Dalej obszernie udowadnia przesłanki i odpowiada na trudności.

⁷ „Objecta dum in sensus agunt, commovent organa externa, motus nervorum in illis excitatus, ad cerebrum, ubi omnium sensuum nervo concurrunt, propagatur; inde ex stabilitate ab auctore naturae lege oritur in anima sensatio, qua admonita illa, respondentem format ideas”. *Ibidem*, pars U, s. 224.

⁸ „Anima propria sibi vi agit in nervis in cerebro concurrentes eosque ad motum determinat, motus hic communicatur exterioribus corporis partibus et in illis respondentem motum producit”. *Ibidem*.

⁹ „Est possibile ens realissimum, ergo simul impossibile esse non potest. At nisi actu existeret, esset omnino impossibile: igitur actu existit”. *Ibidem*, II, s. 237.

Wspomniałem wyżej, że Buczyński dzielił filozofię na teoretyczną i praktyczną. Celem filozofii praktycznej jest „moralna doskonałość człowieka”. Do filozofii praktycznej zaliczał etykę, w której wyróżnił etykę ogólną (*ethica generalis*), zwaną również podstawową (*elementares*), i etykę szczegółową, czyli stosowaną (*ethica particularis seu applicata*). W pierwszej wykladała zasady i podstawy cnoty i powinnościami (*virtus, obligationes*), druga zajmuje się szczegółowymi powinnościami i prawami człowieka, wypływającymi ze wspomnianych zasad. W etyce ogólnej omawia się w szczególności naturę czynów ludzkich i ich odniesienie do moralności, fundament i zasady powinnościami, prawo, a zwłaszcza prawo naturalne oraz pojęcie cnoty i wady (tamże, I s. 3-4, III 13).

Wśród powinnościami Buczyński wyróżnił obowiązki człowieka względem Boga, względem siebie samego i względem innych. W kontekście politycznym obowiązki wypływają z określonego stanu życia omawia: wspólnotę małżeńską, wspólnotę rodziców i dzieci, społeczność panów i sług oraz społeczność obywatelską (cywilną).

Rozwijając to ostatnie zagadnienie, Autor stwierdza najpierw, że łączenie się ludzi w społeczność wypływa z prawa natury, i dalej: „najwyższa władza w państwie pochodzi ostatecznie bezpośrednio od Boga, jako od twórcy natury”¹⁰. Mimo to prawdą jest także i to, że przyczyną bliższą (*proxima causa*) powstawania społeczności jest dobrowolna zgoda obywateli i podwójna umowa (*duplex pactum*): *jednoczenia się dla dobra wspólnego oraz poddania się wymogom z tego wynikającym* -

¹⁰ „Posita hominum in statu civili consociatione, supremum in eo imperium seu majestas generatim et absolute spectata provenit immediate a Deo tamquam naturae auctore”. *Ibidem*, pars III, *Ethica*, s. 192.

¹¹ „[...] manet etiam verum, proximam causam efficientem civitatis originarie repetendam esse a libero civium consensu et duplici pacto, scilicet pacto *unionis* ad tendendum communi studio in eundem boni communis finem, et pacto *subjectionis*, quo capita familiarum sua independente potestate et libertate ex eodem boni communis fine se privando, semet sibi que subjectos communi seu universali formae imperii subjecerunt”. *Ibidem*, s. 193.

W ród ogólnych obowizków obywateli na pierwszym miejscu Buczy ski wymienia „miło ojczyzny i skuteczne staranie o wzrost jej wspólnego dobra; staranie to nazywa si patriotyzmem”¹².

Podsumowanie. Buczy ski przew drował z wykładami spor cz Europy. Takie „przemieszczanie” si profesorów było mo liwe dzi ki temu, e wsz dzie wykłady były prowadzone po łacinie. Gdziekolwiek Buczy ski wykładał, był zaliczany do najwybitniejszych profesorów, głównie dzi ki du ej erudycji, a mimo to dzi ki jasno ci wykładu.

Z przedstawionych wy ej pogl dów Buczy skiego wynika, e reprezentuje on ten nurt filozofii chrze cija skiej tamtego okresu, który, nale c do nowo ytnego arystotelizmu chrze cija skiego, wyra nie nawi zuje do my li Tomasza z Akwinu i stanowi jej kontynuac , cho nie we wszystkich szczegóлах. Jest to filozofia wywodz ca si z tradycji arystotelesowsko-tomistycznej, ujawniaj ca jednak sporo odst pstw od tej e tradycji, powstałych pod wpływem nowszych pr dów my lowych, zwłaszcza filozoficznych, a tak e - szczególnie w filozofii przyrody (kosmologii) - pod wpływem rozwoju nauk przyrodniczych. Godny zauwa enia jest równie w tek suarezja ski, zwi zany zapewne z przynale no ci Autora do zakonu jezuitów, gdzie suarezjanizm był piel - gnowany ju od ko ca XVI wieku.

Buczy skiego nale y wi c zaliczy do poprzedników XIX-wiecznej odnowy tomizmu na długo przed ogłoszeniem przez papie a Leona XIII encykliki *Aetemi Patris* (1879) - podobnie jak i drugiego Polaka, Józefa Alojzego Dmowskiego, który działał w tym samym czasie, ale na terenie Rzymu¹³.

Ksi ki Buczy skiego przepojone s wyra n trosk o to, by w refleksji filozoficznej dochodzi do poznawania rzeczywisto ci, do tego, jak ona jest, jaka jest prawda o rzeczywisto ci, natomiast wymiar histo-

¹² „Generalia officia civium sunt: Amor patriae studiumque efficax promovendi ejus commune bonum, quod studium patriotismi nomine venit”. *Ibidem*, s. 196.

¹³ Zob. R. Darowski: *Joseph Alois Dmowski SJ (1799-1879), a Precursor of the a Renewal of Thomism*. „Forum Philosophicum”, 9: 2004, s. 241-258.

ryczno-filozoficzny tej e refleksji wyra a si przede wszystkim w tym, e du o jest dyskusji i polemik z przedstawicielami ró nych kierunków: Locke, Leibniz (np. cz. II, s. 17), Fichte (II 84-85 - długie cytaty po niemiecku); Hegel (II 6, 96-97 - długi cytat po niemiecku); Schelling, Jakobi (II 69; II 17); Wolff (II 17, 223).

Szczególnie cz sto jako przeciwnik pojawia si Kant. Pod koniec I. cz. metafizyki Buczy ski zamie cił nawet 12-stronicowy aneks, w którym bronił wyło onej nauki „przeciw zakusom nowszej filozofii”¹⁴, przede wszystkim przeciw pogl dom Kanta.

Z mniej znanych cytowani s m.in.: Karpe, *Just. Philos.* (t. 3 II 46); Likawetz, *Metaph.* (s. II 27-28); Mioti (II 66); Tittel, *Kantische Denkformen oder Categorien* (II 63, 66); Jakub Zallinger, *Disquisitiones philosophiae kantianae* (II 63, 66, 237, a zwłaszcza 150, gdzie pisze wprost: *Vide de his...* oraz cz. III 9).

Wida , e Buczy ski korzystał z oryginalnych dzieł filozofów: podaje tytuły w j zykach oryginalnych, niekiedy przytacza teksty oryginalne, poza łacin zwłaszcza w j zyku niemieckim i francuskim (zob. np. cze I, s. 20-23, II 68 i inne).

Trzeba wreszcie sprostowa przykr pomyłk dotycz c Buczy - skiego. Otó Fryderyk Klimke w swej pracy *Institutiones historiae philosophiae* (Roma-Friburgi Brisg. 1923, t. II, s. 270) tak pisze o Józefie Alojzym Dmowskim i o Wincentym Buczy skim: „Multum in usu erant Institutiones philosophiae los. Aloysii Dmowski S. I. (1799-1879), in Collegio Romano professoris, a. 1840 primum editae, et Vincentii Buczy ski S. I. (1789-1853), qui ex Alba Russia exul theologiam Oeniponti et Lovanii docuit”. Polski przekład tej e *Historii filozofii*, dokonany przez F. Zbroj , brzmi nast puj co: „Szeroko rozpowszechniona była historia filozofii Józefa Alojzego Dmowskiego, jezuita (1799-1879, profesora w Kolegium Rzymskim, wydana po raz pierwszy w roku 1840, i Wincentego Buczy skiego, jezuita (1789-1853), który jako wygnaniec z Białej Rusi wykładał teologii w Innsbrucku i w Lowanium” (wyd. pol., t. II, Kraków 1930, s. 295). Zdanie to w swej istotnej cz ci jest

¹⁴„IV. Appendix, in qua objectiva realitas hactenus expositarum notionum contra recentioris Philosophiae molimina vindicatur”. *Ibidem*, pars II, s. 60-71.

przeło one bliździe: w przypadku obu autorów nie była to *historia filozofii*, lecz systematyczny wykład filozofii; w oryginale łacińskim - jak widać z przytoczonego zdania - jest bowiem wyraz *institutiones*, a nie *historia*. Tak więc tłumacz zapewne nie wiadomie umniejszył zasługi Buczyńskiego i Dmowskiego.

Bibliografia. Archiwum Jezuitów w Krakowie (materiały z Centralnego Archiwum Jezuitów w Rzymie, skrót: ARST. Archivum Romanum Societatis Iesu): *Catalogus personarum et officiorum Societatis Iesu in Imperio Rossiaco/Alba Russia*, 1805/6-1819/20; *Catalogus Provinciae Galicianae*, 1821-1848; *Catalogus Provinciae Belgicae*, 1848-1854; *Katalogi tzw. trzyletnie z różnych lat*; Rkps 273 I (nekrolog, katalogi i dokumenty osobiste). - R. Mendizábal: *Catalogus defunctorum in renata Societate Iesu, 1814-1970*. Roma 1972, s. 33, nr 1814; J. Brown: *Biblioteka pisarzy Asystencji Polskiej TJ*. Poznań 1862, s. 139-140; C. Sommervogel: *Bibliothèque de la Compagnie de Jesus*. T. II, Bruxelles-Paris 1891, s. 329-330; Estreicher: *Bibliografia polska XIX w.; Bibliografia filozofii polskiej, 1831-1864*. Warszawa 1960, s. 27; *Bibliografia literatury polskiej. Nowy Korbut*. T. 4, Warszawa 1966, s. 332-333; *Encyklopedia kościelna*. T. III, Warszawa 1874, s. 5; *Podręczna encyklopedia kościelna*. T. V-VI, Warszawa 1905, s. 202; *Encyklopedia powszechna Orgelbranda*. T. 4, 1860, s. 542 w nowym wydaniu: t. 3, 1898, s. 172; *Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*. T. 10, 1893, s. 640; *Polski Słownik Biograficzny*. T. III, Kraków 1937, s. 90 (R. Mienicki); *Encyklopedia katolicka*. Lublin 1976, t. 2, s. 1153; *Słownik polskich teologów katolickich*. T. 1, Warszawa 1981, s. 245-246 (L. Grzebień); *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564-1995*, oprac. L. Grzebień. Kraków 1996, s. 75; P. Tarasiewicz: *Powszechna encyklopedia filozofii*. T. 1, Lublin 2000, s. 699. - J. Gitycki: *Materiały do dziejów Akademii Potockiej i szkół od niej zależnych*. Kraków 1905, *passim*; S. Załuski: *Jezuici w Polsce*. T. V, cz. II, Kraków 1906, s. 1150; K. Drzymała: *Wspomnienia naszych zmarłych, 1820-1982*. T. I, Kraków 1982, s. 228-229; W. Kaczorowski, R. Skowski: *Drukarnia połocka w latach 1787-1820*, w: *Jezuicka ars historica. Prace ofiarowane Księdzu Profesorowi Ludwikowi Grzebieniowi SJ*. Kraków 2001, s. 238-239; F. Klimke: *Institutiones historiae philo-*

sophiae. Roma-Freiburg im Br. 1923, t. II, s. 270, 272; przełożony na język polski F. Zbroja: *Historia filozofii*. T. II, Kraków 1930, s. 295, 298; *Dawni pisarze polscy od początków piśmiennictwa do Młodej Polski*. T. 1, Warszawa 2000, s. 125-126; R. Darowski: *Zarys filozofii jezuitów w Polsce od XVI do XIX wieku*, w: *Wkład jezuitów do nauki i kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i pod zaborami*. Pod red. naukow. I. Stasiewicz-Jasiukowej. Kraków 2004, s. 146, 147, 148; zob. także s. 565, 567, 637, 647, 655; I. Kadulski: *Akademia Połocka. O rolę kultury na Kresach, 1812-1820*. Gdańsk 2004, s. 27, 40, 41, 44-46, 50, 179, 190; R. Darowski: *Vincent Buczyński SJ (1789-1853): on the Way to a Revival of Thomism*. „Forum Philosophicum”, t. 10: 2005, s. 181-189; L. Grzebień: *Podstawowa bibliografia do dziejów Towarzystwa Jezusowego w Polsce*. Kraków 2009, t. 2, s. 373 (12 pozycji).

Summary

Vincent Buczyński was born in 1789 at Hirowka near Mohylev (now in Belarus). He entered the Jesuit Order in 1805. He studied philosophy in the Połock Jesuit College (1806-1809) and theology in the Połock Academy (1815-1818) and he obtained there the degrees of Master of Philosophy and Doctor of Theology. He taught philosophy and theology in several countries: in Połock, Tarnopol (now in Ukraine), Nowy Sącz (Poland), Graz, Linz (Austria), Namur and Louvain (Belgium). He published a three-part work entitled *Institutiones philosophicae* (I-III, Vienna, 1843-1844), and a book *Institutiones doctrinae religionis* (Vienna, 1842).

Buczyński was a representative of the Aristotelian-Thomist tradition, enriched by some views adopted from modern trends, especially in the natural philosophy (cosmology). He was also a supporter of some ideas of Suarez. Buczyński should be counted among the forerunners of the Thomist revival long before the publication of the encyclical *Aeterni Patris* (1879).

Key words: philosophy in Poland, neothomism, Jesuits.